

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นกิจกรรมที่ทำกันทั้งโดยนักวิทยาศาสตร์และเกษตรกร ไม่ว่าจะในห้องปฏิบัติการหรือในระดับไร่นา จึงเกิดแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ให้มีคุณสมบัติดีขึ้น เพื่อช่วยส่งเสริมให้มีการคิดค้นตลอดจนนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์พืช และช่วยให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพเป็นไปอย่างยั่งยืน

ประเทศไทยมีกฎหมายอยู่หลายฉบับด้วยกันที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชหรือพืชสมุนไพรไว้ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 เป็นต้น ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดหลักการและกฎเกณฑ์ต่างๆเอาไว้ เนื่องจากว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดภายใต้อนุสัญญานี้ โดยการออกกฎหมายเฉพาะขึ้นมาเพื่อเป็นกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมดูแล อนุรักษ์ และคุ้มครองพืชสมุนไพร และพันธุ์พืชต่างๆภายในประเทศ

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม โดยการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมาย และเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์พันธุ์พืชอย่างยั่งยืน โดยพืชที่ได้รับการคุ้มครองนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พันธุ์พืชใหม่และพันธุ์พืชพื้นเมือง ซึ่งพันธุ์พืชพื้นเมืองที่ได้รับความคุ้มครองสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยได้ให้ความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายแก่ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรายาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทย มี

หลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสมุนไพรภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 จะให้ความคุ้มครองสมุนไพรที่มีคุณค่าต่อการศึกษาหรือวิจัย หรือมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ หรืออาจจะสูญพันธุ์ โดยให้เป็นสมุนไพรควบคุม ทั้งนี้ เนื่องจากว่าสมุนไพรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ เพราะสามารถนำไปเป็นอาหารและยารักษาโรคได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครองคู่ไปกับ ตำรายาแผนไทย และตำราการแพทย์แผนไทย โดยการคุ้มครองสมุนไพรตามพระราชบัญญัตินี้มี 2 วิธี คือ ประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุมและการประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสมุนไพร

ในเรื่องของการคุ้มครองพันธุ์พืชด้วยระบบสิทธิบัตรนั้น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้ให้นิยาม สิทธิบัตร หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครอง การประดิษฐ์คิดค้น หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด โดยหลักการแล้วสิทธิบัตร เป็นสิทธิตามกฎหมายที่จำกัดขอบเขตอยู่ในประเทศเท่านั้น ดังนั้น สิทธิบัตรที่ออกโดยประเทศใดก็มีผลใช้บังคับในประเทศนั้น การจะขอรับความคุ้มครองในประเทศใดก็จำเป็นต้องไปขอรับสิทธิบัตรในประเทศนั้นๆ ด้วย

สำหรับหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสมุนไพรภายใต้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 จากหลักกฎหมายที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 เป็นสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง โดยพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครอง การค้นคว้า วิจัย และประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ทางด้านอุตสาหกรรม ซึ่งสิ่งที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นการประดิษฐ์ที่มีการคิดค้นหรือคิดทำขึ้นอันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดชิ้นใหม่ หรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้ดีขึ้น แต่การประดิษฐ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้ให้ความคุ้มครองจุลชีพ และส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สัตว์ พืช หรือสารสกัดจากสัตว์หรือพืช แต่อย่างไรก็ตามสมุนไพรก็อาจได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับนี้ ถ้าหากเข้าหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ การประดิษฐ์ที่เกิดจากการต่อยอดผลิตภัณฑ์ เช่น การนำเอาสารสกัดจากสมุนไพรไปผสมกับสารเคมีชนิดอื่นๆ เพื่อผลิตเป็นยา โดยที่ยังไม่มีใครประดิษฐ์หรือคิดค้นขึ้นมาก่อน อีกทั้งยังมีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงและนำไปใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมได้ การคุ้มครองสมุนไพรในรูปแบบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ก็จะได้รับคุ้มครองในเรื่องของรูปร่างของผลิตภัณฑ์หรือองค์ประกอบของลวดลาย หรือสีของผลิตภัณฑ์

ในการคุ้มครองผู้ทรงสิทธิบัตรนั้น ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ได้บัญญัติให้ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นมีสิทธิในการผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร

สรุปได้ว่า ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรนี้จะให้ความคุ้มครองเฉพาะสารสกัดจากพืชหรือสัตว์ที่นำไปสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นมาแล้วเท่านั้นจึงจะสามารถขอจดสิทธิบัตรได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ใดจะมาขอจดสิทธิบัตรในกวางเครือซึ่งเป็นสมุนไพรของไทยไม่ได้ แต่ถ้าหากมีบุคคลใดสกัดสารจากกวางเครือและนำไปผลิตให้เกิดผลิตภัณฑ์ขึ้นใหม่ โดยการนำไปผสมกับสารเคมีชนิดอื่นๆ ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติในการดูแลผิวพรรณและชะลอความแก่ เช่นนี้ก็สามารถนำไปจดสิทธิบัตรได้ จะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ให้ความคุ้มครองสมุนไพรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือ สารสกัดจากสมุนไพรที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาโดยยังไม่ได้นำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ ก็สามารถขอรับสิทธิบัตรได้

จากหลักการการคุ้มครองสมุนไพรตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น ผู้เขียนได้พบประเด็นปัญหาอยู่หลายเรื่องตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 โดยสภาพปัญหาต่าง ๆ นั้นผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขในหัวข้อถัดไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ศึกษากฎหมาย อนุสัญญาและหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพืชสมุนไพรทั้งของต่างประเทศและของประเทศไทยตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 และบทที่ 3 ผู้วิจัยได้พบถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ในการคุ้มครองพืชสมุนไพรในประเทศไทยที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนี้

5.2.1 ปัญหาอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องนี้ วิจัยเห็นว่าควรมีการกำหนดกฎหมายเพิ่มหน่วยงานภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับพืชสมุนไพรเข้ามาเป็นหน่วยงานที่ช่วยในการคุ้มครองดูแลพืชสมุนไพรอย่างเช่นกรมวิชาการเกษตร หรือกรมป่าไม้ โดยหน่วยงานภาครัฐที่ผู้วิจัยจะเสนอก็คือ อธิบดีกรมการแพทย์ เนื่องจากอธิบดีกรมการแพทย์เป็นหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับตัวยาต่าง ๆ ในทางการแพทย์ ซึ่งตัวยานั้นก็ล้วนทำมาจากสมุนไพรทั้งสิ้น หากมีการกำหนดหน้าที่เพิ่มเติมให้กับอธิบดีกรมการแพทย์ในการดูแล ควบคุม คุ้มครองพืชสมุนไพรที่สามารถนำมาสกัดใช้เป็นยารักษาโรค จะสามารถทำให้การคุ้มครองพืชสมุนไพรในประเทศไทยมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น สามารถคุ้มครองพืชสมุนไพรได้ถูกกับชนิดของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และจะทำให้รู้ถึงความต้องการที่จะใช้พืชสมุนไพรชนิดนั้น ๆ ด้วยว่าจำเป็นต้องใช้ในปริมาณมากน้อยแค่ไหนในการนำมาผลิตเป็นตัวยารักษาโรคต่าง ๆ

5.2.2 ปัญหาองค์ประกอบของคณะกรรมการ

ปัญหาอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยการควบคุมและใช้ประโยชน์ของสมุนไพรนั้นมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเภท เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสมุนไพรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 มาตรา 5 นั้น มีสมาชิกที่มาจากหน่วยงานบางหน่วยงานที่ยังไม่ตรงกับในเรื่องของการคุ้มครองสมุนไพร ซึ่งจะส่งผลให้คณะกรรมการนี้มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองสมุนไพรน้อยลง ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้แก้ไขตำแหน่งกรรมการในมาตรา 5 ใหม่ ดังนี้ “ให้คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธาน อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็นรองประธานกรรมการ อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา อธิบดีกรมปศุสัตว์ อธิบดีกรมป่าไม้ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช อธิบดีกรมวิชาการเกษตร อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม อธิบดีกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ด้านการประกอบวิชาชีพการแพทย์ประยุกต์ ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ด้านกฎหมาย ด้านเภสัชศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านเกษตรศาสตร์และพฤกษศาสตร์ และจากกลุ่มผู้ซึ่งมีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ทางด้าน การแพทย์แผนไทย ด้านการผลิตหรือจำหน่ายยาแผนไทย และด้านการปลูกหรือแปรรูปสมุนไพร หรือด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ จำนวนไม่เกินสิบสองคน และรองอธิบดีที่อธิบดีมอบหมายเป็นกรรมการและเลขานุการ ให้อธิบดีแต่งตั้งข้าราชการของกรม จำนวนสองคนขึ้นไปเป็นผู้ช่วยเลขานุการ”

5.2.3 ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในการค้นคว้าวิจัยและรับรองคุณภาพพืชสมุนไพรที่อาจนำมาใช้เป็นยารักษาโรคมะเร็ง

ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในการค้นคว้าวิจัยและรับรองคุณภาพพืชสมุนไพรที่อาจนำมาใช้เป็นยารักษาโรคมะเร็งนี้เป็นกรณีที่หากทางประเทศไทยมีผู้คิดค้นตัวยาสสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคได้แล้วแต่กฎหมายภายในหรือหน่วยงานภายในของประเทศไทยไม่สามารถรับรองคุณภาพให้ได้ นั่น เรา ก็ไม่สามารถส่งให้ต่างประเทศหรือหน่วยงานของต่างประเทศทำการรับรองด้วยาสสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคนี้ได้

ประเด็นปัญหานี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่าประเทศไทยควรที่จะทำข้อตกลงหรือความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการรับรองคุณภาพของตัวยาสสมุนไพรที่มีคุณสมบัติรักษาโรคนี้นั้น เพื่อการ

พัฒนาทางการแพทย์ในการรักษาโรค และเพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้ที่คิดค้นวิจัยตัวยาสมุนไพรนี้ต่อไปและหากจำเป็นควรใช้การบังคับใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาดังกล่าวได้ด้วย

5.2.4 ปัญหาการนำยาสมุนไพรรักษาโรคไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

ปัญหาการนำยาสมุนไพรรักษาโรคไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับกรณีว่า หากเรานำตัวยาสมุนไพรนี้ขายให้กับต่างประเทศ และต่างประเทศทำการนำตัวยาสมุนไพรนี้ไปคิดค้นเพิ่มเติมแล้วผลิตออกมาจำหน่ายให้กับประเทศไทยในราคาที่แพงขึ้น เช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าจะไม่มีความเป็นธรรมแก่ประเทศไทย เพราะตัวยาสมุนไพรที่ขายให้แก่ต่างประเทศนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นตัวยาสมุนไพรที่ทางประเทศไทยเป็นผู้คิดค้นหรือวิจัยขึ้นมา ถึงแม้ว่าทางประเทศไทยจะขายสูตรหรือตัวยาให้แก่ต่างประเทศแล้ว และต่างประเทศทำการวิจัยเพิ่มเติมแล้วคิดค้นผลิตออกมาจนเป็นตัวยาที่สมบูรณ์แล้ว แต่อย่างไรก็ตามต่างประเทศไม่ควรที่จะขายยาตัวนี้กลับมาให้ประเทศไทยในราคาที่แพงขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการทำความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้นมา โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการขายตัวยาตัวนี้กลับมาให้แก่ประเทศไทยซึ่งร่วมคิดค้นหรือวิจัย โดยไม่ควรขายกลับมาในราคาที่แพงจนเกินไปในลักษณะของการโก่งราคา คำกำไรเกินควร หากประเทศนั้นยังคงขายกลับมาในราคาแพงอยู่ให้ประเทศไทยสามารถทำการแกะสูตรออกมาเพื่อผลิตเองได้โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดเพราะสามารถใช้ในการบังคับเหนือสิทธิบัตรยาได้